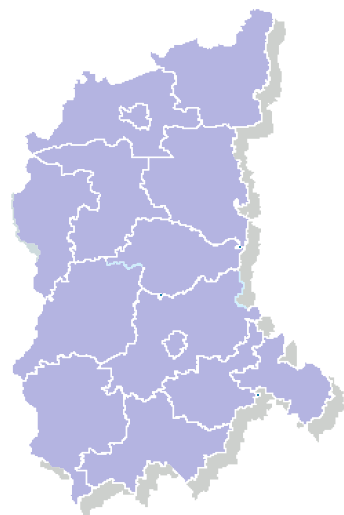

REGION W DIALOGU

ZINTEGROWANE BADANIA NAD ZIEMIĄ LUBUSKĄ

ARCHIWUM

MIEJSCE PAMIĘCI - PAMIĘĆ MIEJSCA

KSIEGA
STRESZCZEŃ

ZIELONA GÓRA
14-15 maja 2025

PATRONAT HONOROWY

WOJEWODA LUBUSKI
MAREK CEBULA

Patronat Honorowy Marszałka
Województwa Lubuskiego
Marcin Jabłoński

Patronat Honorowy
Prezydenta Miasta Zielona Góra
Marcina Pabierowskiego

PATRONAT MEDIALNY

GAZETA LUBUSKA

TVP info_

RADIO
ZIELONA GÓRA

radio zachód

LUBUSKIE CENTRUM
INFORMACYJNE
www.lci-lubuskie.pl

NASZA LUBUSKA
REGION

ORGANIZATORZY

ZIELONA GÓRA

konferencja współfinansowana
ze środków Miasta Zielona Góra

TRANSMISJA ONLINE

<https://www.facebook.com/LTNZielonaGora>

<https://www.youtube.com/@WiMBPNorwida>

KSIĘGA STRESZCZEŃ

Księga streszczeń jest dostępna
do pobrania na stronie konferencji:

ltn.uz.zgora.pl/archiwum-pamiec-miejsca-miejsce-pamieci

Spis treści

dr Przemysław Bartkowiak

Zbiory regionalne WiMBP im. Cypriana Norwida w Zielonej Górze jako źródło badawcze do archiwizacji życia mieszkańców Ziemi Lubuskiej /5

dr Marta Bąkiewicz

Pamięć o Odrze zapisana w pamiętnikach, reportażach i podcastach /6

dr Andrzej Buck

Dramat jako forma archiwum literackiej pamięci (na przykładzie „Prawdziwego oblicza” Janiny Ertner i Piotra Kłucińskiego, „Ocalenia” Alicji Zatrybównej i Ireny Kubickiej oraz „Zapachu żużla” Iwony Kusiak i „Pokropka” Ireneusza Kozioła) /7

dr Małgorzata Bukiel

Ziemia Lubuska jako przedmiot pionierskich badań. Archiwalne lubusiana w Instytucie Zachodnim /8

prof. dr hab. Bogumiła Burda

Zasoby Archiwum Państwowego w Zielonej Górze i możliwości wykorzystania w edukacji historycznej /9

dr Barbara Curzytek

Źródła pisane a pamięć ustna. Rola przekazów ustnych w kształtowaniu się tożsamości kultur mniejszościowych /10

dr Ilona Czechowska

Potencjał materiałów archiwalnych w dydaktyce języka polskiego i niemieckiego jako obcego na przykładzie Archiwum im. Karla Dedeciusa przy Collegium Polonicum w Słubicach /11

ks. dr hab. Andrzej Draguła, prof. US

Święci, błogosławieni i kandydaci do wyniesienia na ołtarze związani z Ziemią Lubuską w pamięci Kościoła lokalnego /12

mgr Wiktoria Gawłowicz

Krajobraz pamięci – życie na Ziemiach Zachodnich w świetle pamiętników osadników opublikowanych w 1957 roku /13

dr Elżbieta Gazdecka

ZTE „Civilitas” – korzystanie z dorobku przeszłości w organizacji NGO /14

dr Natalia Gorzkiewicz

dr Edyta Chrobaczyńska-Plucińska

Sprawczość i zaangażowanie kobiet w systemach niedemokratycznych na przykładzie Komisji Kobiecej KC PZPR i działalności kobiet lubuskich w regionie ZZiP /15

dr Katarzyna Grabias-Banaszewska

Prywatne archiwum jako dziedzictwo kulturowe /16

mgr Beata Grelewicz

Regulacje prawne dotyczące archiwów i ich wpływ na stan zachowania zasobu na przykładzie Archiwum Państwowego w Zielonej Górze /17

dr Paweł Kalisz

Świadectwa przeszłości w spuściznach zasobu Archiwum Państwowego w Zielonej Górze /18

dr Izabela Korniluk

Kartoteka procesów o czary. Archiwalny zbiór o zielonogórskich/grünberskich czarownicach w Archiwum Państwowym w Poznaniu /19

dr hab. Daniel Koteluk

Likwidacja taboru kolejowego Lubuskiej Kolei Regionalnej w I. 90. XX w. w świetle zasobu Archiwum Państwowego w Zielonej Górze /20

dr hab. Piotr J. Krzyżanowski, prof. AJP

Romowie na Ziemi Lubuskiej i ich wybitni przedstawiciele w regionalnych zbiorach archiwalno-bibliotecznych /21

dr hab. Jarosław Kuczer, prof. UZ

Rola zasobów archiwów europejskich dla badań nad dziejami szlachty Środkowego Nadodrza /22

ks. dr hab. Robert Kufel

O roli Archiwum Diecezjalnego w Zielonej Górze w zachowaniu pamięci historycznej /23

dr Marcin Maciejewski

Archiwum Uniwersytetu Zielonogórskiego świadectwem kultury, tradycji i dorobku naukowego Uniwersytetu oraz jego prawnych poprzedników /24

dr Anitta Maksymowicz

Zdjęcia z Kresów, dokumenty z Iranu, pamiątki z Afryki, listy z Syberii...
Archiwa rodzinne jako trzon wystawy stałej w MZL „Rok 1945 i pierwsze powojenna lata na Ziemi Lubuskiej” /25

dr Joanna Marcinişzyn

Koperty dowodowe jako cenne źródło informacji o tożsamości mieszkańców Ziemi Lubuskiej. Potencjał metody prozopograficznej w badaniach archiwalnych /26

mgr Krzysztof Mazur

Nie tylko akta bezpieki. Znaczenie archiwum IPN dla badań nad regionem /27

dr Aneta Narolska

Nostalgia Sorauerów. Od indywidualnych wspomnień do kultury pamięci /28

- dr hab. Tomasz Nodzyński, prof. UZ
Archiwum „Nadodrza” – zapis pracy opiniotwórczego lubuskiego czasopisma /29
- dr hab. Beata Orłowska, prof. AJP
Rodzinna historia mówiona jako forma pedagogiki pamięci /30
- dr Grzegorz Ostrowski
Serwis Szukajwarchiwach.gov.pl jako baza danych w badaniach naukowych i genealogicznych /31
- dr Magdalena Pokrzyńska
Człowiek i jego epoka. Analiza prywatnego archiwum Sylwestra Kowalskiego /32
- dr Alina Polak-Woźniak
Elity społeczne Zielonej Góry w świetle archiwaliów z zasobów Muzeum Ziemi Lubuskiej /33
- dr Piotr Prusinowski
Zachować pamięć o najbardziej ulotnej ze sztuk... Dokumentacja artystyczna spektakli w zbiorach archiwalnych Lubuskiego Teatru w Zielonej Górze /34
- dr hab. Marta Ruszczyńska, prof. UZ
Kryminał na łamach „Gazety Zielonogórskiej” /35
- dr hab. Dariusz Rymar, prof. AJP
Archiwum Państwowe w Gorzowie Wielkopolskim jako depozytariusz pamięci osób fizycznych /36
- dr Krystian Saja
Ziemia Lubuska w propagandzie Polskich Kronik Filmowych z lat 1945-1956 /37
- dr Dorota Szagun
Geranium Katarzyny Grabias-Banaszewskiej jako literackie aktywowanie pamięci zbiorowej przesiedleńców. Z perspektywy lingwistyki pamięci /38
- prof. dr hab. Grażyna Barbara Szewczyk
Spuścizna niemieckiego pisarza, poety i historyka literatury Eberharda Hilschera w Muzeum Regionalnym w Świebodzinie i w prywatnym archiwum /39
- dr Małgorzata Szymczak
Oferta edukacyjna archiwów i możliwości jej adaptacji w edukacji historycznej /40
- mgr Magdalena Turska
Analiza „Arsenału Gorzowskiego” jako archiwalnego już czasopisma regionalnego i kulturotwórczego /41
- dr hab. Krzysztof Wasilewski, prof. PK
Cyfryzacja dziedzictwa Ziemi Lubuskiej - uwarunkowania teoretyczne i praktyczne /42

dr Joanna Wawryk

Znaczące marginalia – z osobistego archiwum Janusza Koniusza /43

dr hab. Katarzyna Węgorowska, prof. UZ

Spuścizna Regionu Kozła w archiwum Pracowni Dziedzictwa Ludowego
i Tradycji Regionalnych Uniwersytetu Zielonogórskiego /44

dr hab. Anna Wojciechowska, prof. UZ

„Nadodrze” jako świadectwo budowania tożsamości regionu (perspektywa
językoznawcza) /45

dr Przemysław Bartkowiak

Wojewódzka i Miejska Biblioteka Publiczna im. Cypriana Norwida w Zielonej Górze

Zbiory regionalne WiMBP im. Cypriana Norwida w Zielonej Górze jako źródło badawcze do archiwizacji życia mieszkańców Ziemi Lubuskiej

Uchwycenie tożsamości oraz specyfiki regionu, jakim jest Ziemia Lubuska, wymaga odwołania się do złożonej, bo również polsko-niemieckiej historii. Instytucjami szczególnie predysponowanymi ze względu na posiadane zbiory regionalne do zachowywania tego cennego, unikalnego dziedzictwa służącego archiwizacji życia mieszkańców, są m.in. biblioteki, w tym publiczne biblioteki wojewódzkie. Planowane wystąpienie ma na celu prezentację wybranych typów zbiorów o tematyce regionalnej będących źródłem badawczym służącym archiwizacji życia mieszkańców Ziemi Lubuskiej. Pierwsza część prezentowanych treści dotyczyć będzie przedstawienia zróżnicowanych postaciowo zasobów zielonogórskiej księżnicy: prezentacji wybranych pozycji z najbogatszego w województwie lubuskim księgozbioru regionalnego liczącego kilkanaście tysięcy woluminów oraz kolekcji czasopism, zbiorów kartograficznych (w tym starodrucznych), i ikonograficznych oraz bogatej kolekcji Dokumentów Życia Społecznego (etykiet winiarskich, plakatów, folderów itp.). Część druga odnosić ma się w zamyśle do wybranych, działań podejmowanych przez bibliotekę służących archiwizacji życia mieszkańców m.in. współtworzenia Zielonogórskiej Biblioteki Cyfrowej oraz procesu digitalizacji zbiorów regionalnych w większości pochodzących z zasobów Wojewódzkiej i Miejskiej Biblioteki Publicznej im. Cypriana Norwida w Zielonej Górze oraz Zielonogórsko-Gorzowskiego Wyższego Seminarium Duchownego w Paradyżu.

dr Marta Bąkiewicz

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

Pamięć o Odrze zapisana w pamiętnikach, reportażach i podcastach

Przedmiotem wystąpienia będą różnorakie formy upamiętniania Odry postrzeganej jako szlak komunikacyjny związany z żeglugą odrzańską. Punktem wyjścia do analizy narracji dokumentujących żeglugę śródlądową będą wybrane pamiętniki i reportaże powstałe jako pokłosie ogólnopolskich konkursów w latach 70-ych. Z dzisiejszej perspektywy posiadają one walor dokumentalny. Przedmiotem refleksji będą także podcasty i projekcje filmowe jako przykłady współczesnych form upamiętniania Odry.

dr Andrzej Buck

Komisja Prasoznawcza PAN/o. Kraków

Wojewódzka i Miejska Biblioteka Publiczna im. Cypriana Norwida w Zielonej Górze

Dramat jako forma archiwum literackiej pamięci
(na przykładzie „Prawdziwego oblicza” Janiny Ertner i Piotra
Kłucińskiego, „Ocalenia” Alicji Zatrybównej i Ireny Kubickiej
oraz „Zapachu żużla” Iwony Kusiak i „Pokropka”
Ireneusza Koziola)

Dramat inspirowany historią regionu jest nieodłączną częścią repertuaru współczesnego teatru. Teatry zamawiają u dramaturgów scenariusze spektakli w nurcie zwanym „teatr opowieści”. Przykładem jest pierwszy dramat powstały w 1945 roku w Zielonej Górze autorstwa Janiny Ertner i Piotra Kłucińskiego "Prawdziwe oblicze". W 1960 Marek Okopiński wystawił "Ocalenie" autorstwa dwóch dziennikarek Alicji Zatrybówny i Ireny Kubickiej. Pod wpływem artykułu "Bitwa o Dom Katolicki" Konrada Stanglewicz, który ukazał się w „Gazecie Nowej” w latach 90-tych do dziejów regionu powrócił fakt historyczny pn. „Wydarzenia 1960”. Oprócz kolejnych publikacji na ten temat dyrektor Lubuskiego Teatru zamówił u dramaturga i aktora Ireneusza Koziola tekst, który autor nazwał "Pokropek". A jest literacka opowieścią sporu pomiędzy ks. Kazimierzem Michalskim a Komitetem Wojewódzkim PZPR, pomiędzy ówczesną władzą a społeczeństwem.

W referacie pokazany zostanie praktykowany we współczesnym teatrze proces zapisywania w literackiej i teatralnej kulturze pamięci faktów z historii regionu. Proces ten zapoczątkował pracujący w Teatrze Modrzejewskiej w Legnicy reżyser i aktor Jacek Głomb wystawiając "Balladę o Zakaczawiu".

W praktyce lubuskich teatrów w Teatrze Osterwy w Gorzowie kontynuował to dyrektor Jan Tomaszewicz wprowadzając do repertuaru takie tytuły jak "Zapach żużla", "Stilon" czy "Papusza znaczy lalka".

dr Małgorzata Bukiel

Instytut Zachodni w Poznaniu

Ziemia Lubuska jako przedmiot pionierskich badań.

Archiwalne lubusiana w Instytucie Zachodnim

Ziemia Lubuska jako region Ziem Odzyskanych została po II wojnie światowej wytyczona na nowo dzięki zabiegom osób związanych z Instytutem Zachodnim. Nie dziwi więc fakt, że przez wiele lat, szczególnie w pierwszym powojennym okresie, region ten był przedmiotem badań prowadzonych w poznańskiej placówce. W archiwach Instytutu zachowały się materiały z pierwszych pionierskich ekspedycji naukowych, ale także z późniejszych badań prowadzonych przez socjologów badających zagadnienie osadnictwa w latach 60. czy pionierskich studiów nad stosunkiem do niemieckiego dziedzictwa i świadomości społecznej mieszkańców Ziem Zachodnich w latach 90. Nie wszystkie z tych materiałów zostały opracowane i opublikowane. W prezentowanym referacie zostaną przedstawione główne kierunki pionierskich badań podejmowanych przez Instytut Zachodni na Ziemi Lubuskiej.

prof. dr hab. Bogumiła Burda
Uniwersytet Zielonogórski

Zasoby Archiwum Państwowego w Zielonej Górze i możliwości wykorzystania w edukacji historycznej

Według danych na dzień 14. lutego 2024 r. Archiwum Państwowe w Zielonej Górze przechowuje 2 858 zespołów, co stanowi 736 712 jednostek archiwalnych i 7 819.42 mb. „Archiwalia te, wytworzone w latach 1303-2020 obrazują kilka wieków historii regionu. W zasobie dominuje dokumentacja aktowa (90% całości). Oprócz niej występuje dokumentacja techniczna (40 416 ja.), kartograficzna (15 349 ja.), fotograficzna (12 015 ja.), dokumenty pergaminowe i papierowe (2 215 ja.), filmy (495 ja.), nagrania dźwiękowe (1 984 ja.) oraz pieczęcie i pieczętki (226 ja.)”. Współcześnie ważnym elementem pracy nauczyciela historii w szkole średniej, ale i w szkole podstawowej jest przygotowanie ucznia do pracy ze źródłami, w tym wykorzystanie zasobów archiwów w najbliższym regionie. Archiwa są jednym z najważniejszych elementów warsztatu badawczego historyka i historyka regionalisty, a także nauczyciela historii. Instytucje te gromadzą, przechowują, zabezpieczają, opracowują, udostępniają materiały archiwalne, a także prowadzą działalność naukową i wydawniczą, a przede wszystkim prowadzą lekcje archiwalne i lekcje w archiwach. Są pomocne w poznaniu dziedzictwa regionu i losów mieszkańców Naszego regionu. Możliwości współpracy z Archiwum Państwowym w Zielonej Górze jest bardzo dużo, zwłaszcza z zakresu historii regionu. Jednak największą korzyścią płynącą ze współpracy archiwów, w tym AP Zielona Góra, ze szkołami w zakresie edukacji jest obcowanie uczniów z oryginalnymi dokumentami, a często stworzenie jedynej możliwości pracy z nimi. Zajęcia w archiwum zapoznają dzieci i młodzież z warsztatem badawczym historyka, co jest osadzone zarówno w podstawie programowej, jak i strategii nauczania - uczenia się przez organizowanie pracy badawczej ucznia wspólnie z nauczycielem czy też pracownikiem archiwum.

dr Barbara Curzytek

Wojewódzka i Miejska Biblioteka Publiczna im. Cypriana Norwida w Zielonej Górze

Źródła pisane a pamięć ustna. Rola przekazów ustnych w kształtowaniu się tożsamości kultur mniejszościowych

Referat dotyczy znaczenia pamięci ustnej jako równorzędnej do źródeł pisanych dla tożsamości kultur mniejszościowych. Jej istotność jest szczególnie dostrzegalna na terytoriach postkolonialnych, np. na Karaibach. Za punkt wyjścia służy nam teoria kolonialności władzy (Aníbal Quijano 2014) i kolonialności wiedzy (Walter Dignolo 2006). Wraz z początkiem kolonizacji Ameryki najeźdźcy narzucili swój dyskurs kulturom rdzennym, posługującym się przede wszystkim tradycją ustną, a kultury niepiśmienne stały się przedmiotem dyskryminacji. Opisał to także Edmundo O’Gorman w klasycznym już *La invención de América* (1958). O’Gorman wskazuje, że już od pierwszych europejskich opisów Ameryki (dzienników Kolumba) to kolonizator przypisuje nazwy rzeczywistości: opisuje ją z własnej perspektywy. Dlatego, jak zauważa również współczesny badacz Karaibów Michael J. Dash, znaczenia mogą być niestałe, gdyż pismo nie odzwierciedla obiektywnej rzeczywistości, ale raczej ustanawia i kreuje znaczenia. W związku z tym współcześni eseści karaibscy, np. też Édouard Glissant (*Le Discours antillais* 1981) kładą nacisk na kulturę ustną jako podstawę do odbudowywania własnej tożsamości z perspektywy lokalnej w odpowiedzi na zniekształcające ją dyskursy dominujące. Mamy więc do czynienia z dwoma sposobami wyjaśniania rzeczywistości: zachodnim-naukowym, związanym z dominującą kulturą źródeł pisanych, i tradycją ustną-mitologiczną. Już Ernst Cassirer m.in. w *Eseju o człowieku* (*An Essay On Man*, 1944) sugerował, że nie należy odmawiać temu drugiemu sposobowi istotności. Na przykładzie kultur karaibskich chcemy zatem pokazać, że źródła pisane nie zawsze są wystarczające i że tradycje ustne z ich odmiennym interpretowaniem rzeczywistości powinny być znaczącym punktem odniesienia w kwestii postrzegania kultur tradycyjnie niepiśmiennych i że współcześnie, w świecie postkolonialnym, mogą stanowić dla nich podstawy dla prób samodzielnego zdefiniowania się w poszukiwaniu odrębności od dyskursów dominujących.

dr Ilona Czechowska

Fundacja im Karla Dedeciusa, Uniwersytet Europejski Viadrina we Frankfurcie n. Odrą

Potencjał materiałów archiwalnych w dydaktyce języka polskiego i niemieckiego jako obcego – na przykładzie Archiwum im. Karla Dedeciusa przy Collegium Polonicum w Słubicach

Oprócz nauki słownictwa i gramatyki, program nauczania języka obcego obejmuje także zapoznavanie uczących się języka z jego historią i kulturą. W tym kontekście archiwalia znajdujące się w zbiorach Archiwum im. Karla Dedeciusa stanowią istotne i jak dotąd wciąż niewyczerpane źródło materiałów możliwych do wykorzystania w nauce języka niemieckiego i polskiego jako języka obcego. W szczególności zbiory dokumentujące działalność kulturalną niemieckich tłumaczy i tłumaczek literatury polskiej na język niemiecki (m.in. Karla Dedeciusa, Henryka Bereski, Karin Wolff), mogą przyczynić się do wzbogacenia procesu edukacyjnego / dydaktycznego. W referacie zostaną przedstawione możliwości zastosowania materiałów archiwalnych na różnych etapach kształcenia, zarówno w dydaktyce szkolnej, jak i akademickiej. Punkt wyjścia planowanego referatu stanowić będzie działalność dydaktyczna Fundacji im. Karla Dedeciusa przy Uniwersytecie Europejskim Viadrina we Frankfurcie n. Odrą opierająca się na zasobach wyżej wspomnianego Archiwum z siedzibą Słubicach, a tym samym podjęta zostanie próba skierowania uwagi na jego znaczenie w regionie. Przedstawione zostaną przykładowe projekty edukacyjne zrealizowane przez Fundację im. Karla Dedeciusa we współpracy ze szkołami i uniwersytetami.

ks. dr hab. Andrzej Draguła, prof. US
Uniwersytet Szczeciński

Święci, błogosławieni i kandydaci do wyniesienia na ołtarze związani z Ziemią Lubuską w pamięci Kościoła lokalnego

Do świętych i błogosławionych związanych z geograficzno-administracyjnym rozumieniem Ziemi Lubuskiej można zaliczyć: Męczenników z Międzyrzecza (+1003), św. Jadwigę Śląską, bł. Maria Teresa od św. Józefa (Anna Maria Tauscher, * 1855, Sądów), św. o. Maksymilian Kolbe (pobyt w Stalagu III B Amtitz, obecnie Gębice Gubińskie), bł. Maria Edelbergis (Juliana) Kubitzki, elżbietanka (+ Żary, 1945). Trwają starania o beatyfikację sł. Bożego bp. Wilhelma Pluty, s. Iwony Król ze Wschowy, o. Leandra Kubika OSB (+1944) z Nowego Kramaska. W porównaniu do historycznych diecezji, które przez wieki utrzymywały ciągłość istnienia to niewielka ilość świadków religijnej przeszłości. Celem wystąpienia jest odpowiedź na pytanie, na ile wyżej wymienione postaci żyją w świadomości lokalnego Kościoła, czyli mieszkańców diecezji zielonogórsko-gorzowskiej: w lokalnym kulcie, prywatnej pobożności, w tym poprzez propagowanie pism tych osób i tekstów źródłowych.

mgr Wiktoria Gawłowicz

Uniwersytet Zielonogórski

Krajobraz pamięci – życie na Ziemiach Zachodnich w świetle pamiętników osadników opublikowanych w 1957 roku

Po II wojnie światowej Ziemie Zachodnie stały się areną wielkich przemian – politycznych, społecznych i kulturowych. Obszary te, włączone do Polski po 1945 roku, zostały zasiedlone przez miliony ludzi przybyłych z różnych części Polski, zmuszonych do osiedlenia się na ziemiach należących wcześniej do Niemiec. W 1957 roku wydano zbiór wspomnień osadników, którzy przybyli na Ziemie Zachodnie tuż po wojnie. Teksty te, pełne osobistych historii, emocji i refleksji, stanowią cenne źródło do analizy powojennego krajobrazu pamięci i procesu kształtowania tożsamości narodowej. Celem niniejszej analizy jest ukazanie, jak wspomnienia osadników, opublikowane w 1957 roku, kształtowały obraz Ziemi Zachodnich jako integralnej części Polski w świadomości społecznej. Choć teksty te mają wyraźnie ideologiczne tło – są efektem wysiłków PRL-u w budowaniu patriotycznej narracji o powojennej Polsce – stanowią ważne świadectwo codziennych trudów osadników. Z perspektywy literackiej, wspomnienia te są dokumentem emocjonalnym, ukazującym przeżycia związane z osiedlaniem się na obszarze zrujnowanym przez wojnę. Ziemie Zachodnie w tej narracji stają się przestrzenią nie tylko geograficzną, ale i symboliczną, którą należy „oswoić” – zarówno fizycznie, jak i emocjonalnie. Ten proces osławiania nowych ziem przejawia się w relacjach, w których osadnicy zmagają się z naturą, z obcą przeszłością tych terenów i trudnościami codziennego życia w nowych warunkach. Wspomnienia te stają się pomnikiem pamięci o tych, którzy musieli na nowo zdefiniować swoją tożsamość w obliczu nowego porządku. W kontekście politycznym lat 50-tych, wspomnienia osadników potwierdzają decyzje PRL o stabilizacji granic i wzmacnianiu poczucia przynależności narodowej do nowego państwa, ukazując Ziemie Zachodnie jako terytorium obciążone historią, ale pełne nadziei na przyszłość.

dr Elżbieta Gazdecka

ZTE „Civilitas”

ZTE „Civilitas” – korzystanie z dorobku przeszłości w organizacji NGO

Referat pokazuje, że dzięki wewnętrznym archiwom organizacje są w stanie na bieżąco korzystać z dorobku poprzedników. Uporządkowana historia pozwala na uniknięcie tego samego wysiłku przez jej członków i zostawia przestrzeń na rozwój i innowacje.

dr Natalia Gorzkiewicz

Instytut Zachodni w Poznaniu

dr Edyta Chrobaczyńska-Plucińska

Unwersytet Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie

Sprawczość i zaangażowanie kobiet w systemach niedemokratycznych na przykładzie Komisji Kobiecej KC PZPR i działalności kobiet lubuskich w regionie ZZiP

W systemach niedemokratycznych, w których funkcjonowały sztywne struktury władzy oraz ograniczone możliwości samodzielnego wyrażania niezależnych poglądów, aktywność i sprawczość kobiet przyjmowały specyficzne formy. W Polsce Ludowej jednym z instrumentów mobilizacji społecznej były instytucje działające w ramach struktur partii, które – mimo ograniczeń wynikających z ideologii – umożliwiały kobietom angażowanie się w życie publiczne, kulturalne i gospodarcze. Komisja Kobieta KC PZPR stanowiła przykład takiej instytucji, działającej na rzecz promocji idei socjalistycznych, ale równocześnie dającej kobietom platformę do wpływania na rzeczywistość społeczną. Równolegle do działalności na szczeblu krajowym, kobiety na poziomie lokalnym, szczególnie na Ziemiach Odzyskanych, podejmowały szereg inicjatyw integracyjnych. Województwo lubuskie jako jeden z regionów, gdzie osiedlano ludność napływową, wymagało szczególnie intensywnych działań integracyjnych, edukacyjnych oraz kulturalnych, aby zbudować spójną tożsamość regionalną. W niniejszym referacie dokonano analizy sposobów aktywizacji kobiet w strukturach państwowych oraz omówiono ich rolę w procesie integracji społecznej na przykładzie działań w regionie Ziemi Odzyskanych. W szczególności, na podstawie archiwaliów z AAN, zostaną przeanalizowane:

- kontekst i pojęcie sprawczości kobiet w systemach niedemokratycznych,
- struktura i charakter ruchu kobiecego w PRL,
- rola Komisji Kobiecej KC PZPR jako narzędzia mobilizacji i propagandy,
- specyfika działalności kobiet w regionie, ich wkład w integrację społeczną, kulturalną i gospodarczą,
- wykorzystanie uroczystości rocznicowych jako narzędzia politycznego.

Prywatne archiwum jako dziedzictwo kulturowe

Archiwum rodzinne Antoniny Żulik, pionierki Zielonej Góry wywodzącej się z kresowego Sambora, stanowi unikalny przykład prywatnego dziedzictwa kulturowego, rzucającego światło na procesy migracyjne i adaptacyjne polskich rodzin inteligenckich w powojennej Polsce. Referat analizuje zgromadzone przez Żulik materiały, takie jak fotografie, listy, dokumenty tożsamości oraz świadectwa szkolne, podkreślając ich rolę jako nośników pamięci rodzinnej i lokalnej. Album, który autorka systematycznie uzupełniała przez lata, stanowi swego rodzaju kronikę rodzinnej historii. Dzięki pieczołowicie zgromadzonym artefaktom możemy prześledzić losy jednej rodziny i zarazem dostrzec szersze zjawiska społeczne i kulturowe. Podczas wystąpienia zostaną omówione wybrane dokumenty, w tym fotografie oraz pocztówki, które nie tylko upamiętniają bliskich i życie codzienne Antoniny Żulik, ale także świadczą o więziach społecznych w jej otoczeniu. Praca wskazuje, w jaki sposób prywatne archiwa, mimo iż tworzone bez intencji historycznej, stają się istotnym elementem dziedzictwa regionalnego. Historia Antoniny Żulik przybliży obraz codzienności przesiedleńców w Zielonej Górze, odzwierciedlając ich dążenie do przystosowania się w nowej przestrzeni kulturowej. W kontekście badań regionalnych archiwalia te pozwalają na uchwycenie przemian społeczno-kulturowych oraz znaczenia Kresów Wschodnich w świadomości mieszkańców ziem zachodnich. Referat podkreśla także rolę prywatnych zbiorów jako wartościowych źródeł historycznych, a przez to potencjalnych zasobów wzbogacających archiwa publiczne. Wykład wpisuje się w dyskusję o prywatnych archiwach jako nośnikach pamięci kulturowej i narzędziach budowania tożsamości regionalnej i narodowej.

mgr Beata Grelewicz

Archiwum Państwowe w Zielonej Górze

Regulacje prawne dotyczące archiwów i ich wpływ na stan zachowania zasobu na przykładzie Archiwum Państwowego w Zielonej Górze

Przedmiotem wystąpienia będzie analiza aktów prawnych regulujących działalność archiwalną w Polsce, ze szczególnym uwzględnieniem odpowiedzi na pytania: czy wszystkie instytucje tworzące państwowy zasób archiwalny wytwarzają materiały archiwalne?, kiedy dokumentacja niearchiwalna może stać się materiałami archiwalnymi?, skąd dany organ bądź jednostka organizacyjna ma wiedzieć, co można zniszczyć, a co zostawić?, czy wszystkie materiały archiwalne należące do państwowego zasobu archiwalnego trafiają do archiwów państwowych?, co to takiego niepaństwowy zasób archiwalny i co można z nim zrobić. Referat dotyczyć będzie także wpływu obowiązującego prawa na stan zachowania dokumentacji przechowywanej w archiwach państwowych na przykładzie zasobu Archiwum Państwowego w Zielonej Górze.

dr Paweł Kalisz

Archiwum Państwowe w Zielonej Górze

Świadectwa przeszłości w spuściznach zasobu Archiwum Państwowego w Zielonej Górze

W wystąpieniu zostaną wymienione i krótko scharakteryzowane spuścizny znajdujące się w zasobie Archiwum Państwowego w Zielonej Górze. Zostaną one poddane ocenie pod względem ich przydatności w badaniach naukowych i jako źródła informacji na temat czasów minionych. W nawiązaniu do wystawy promującej konferencję, poruszona zostanie kwestia ich niewielkiej ilości w porównaniu do znanych w Zielonej Górze osób z różnych środowisk i podjęta będzie próba opisanie tego zjawiska. Kolejno zostaną wymienione rodzaje materiałów, jakie można przekazywać do Archiwów Państwowych i dlaczego mogą one mieć wartość dla przyszłych pokoleń. Na końcu znajdzie się omówienie misji Archiwów Państwowych z uzasadnieniem ich roli jako powiernika świadectw przeszłości.

dr Izabela Korniluk

Muzeum Ziemi Lubuskiej w Zielonej Górze

Kartoteka procesów o czary. Archiwalny zbiór o zielonogórskich/grünberskich czarownicach w Archiwum Państwowym w Poznaniu

Celem referatu jest przedstawienie unikalnego na skalę światową zbioru Kartoteka procesów o czary, znanego także jako Główny Urząd Bezpieczeństwa Rzeszy SS Wydział Archiwalny – komórka do spraw badań procesów o czary. Akta te zbierane były przez specjalną komórkę SS zwaną H Sonderkommando („H” od niemieckiego słowa Hexe – czarownica). Wydział SS działał od września 1935 do stycznia 1944 roku. Zadaniem H-Sonderkommando było m.in. gromadzenie oryginalnych akt procesowych z lat 1591 – 1671, dokumentów związanych z procesami o czary, a także badanie przebieg śledztw, wykorzystywanych narzędzi oraz metod stosowanych tortur. Oprócz dokumentów, rękopisów i akt wydział gromadził wypisy z archiwów, fotokopie materiałów związanych z procesami, czasopisma, wycinki prasowe, ikonografię, mikrofilmy.

Poznański zbiór wart jest dokładnej analizy, nie tylko ze względu na wyjątkowość i unikatowość tego zespołu akt, lecz przede wszystkim dlatego, że znajdują się w nim dwie teczki zawierające dokumenty związane stricte z Grünbergiem. Materiały te są niezwykle cennym źródłem pozwalającym regionalnym badaczom na znaczne pogłębianie wiedzy o tym zjawisku, a razem ze znajdującym się w zbiorach Muzeum Ziemi Lubuskiej w Zielonej Górze rękopisem zatytułowanym *Extract protocolli Judycij Grunbergensis ex actis Inquisitionalibus et Procesu criminali contra Malefacias de Annie* 1663, 1664, 1665 dokumentującym całokształt czynności prawnych przeciwko zielonogórskim czarownicom w latach 1663-1665, stanowią prawie kompletną dokumentację na temat tych procesów w dawnym Grünbergu.

dr hab. Daniel Koteluk

Miejsko-Gminna Biblioteka Publiczna w Czerwieńsku

Likwidacja taboru kolejowego Lubuskiej Kolei Regionalnej w l. 90. XX w. w świetle zasobu Archiwum Państwowego w Zielonej Górze

W zasobach Archiwum Państwowego w Zielonej Górze znajduje się unikatowy w skali kraju zespół Lubuskiej Kolei Regionalnej obrazujący jej genezę, działalność i upadek. Początki tego przewoźnika wynikały z faktu, że w 1990 r. planowano w województwie zielonogórskim zlikwidować 38 procent linii kolejowych. Dlatego też wojewoda Jarosław Barańczak postawił na rozwój lokalnej kolei. Utworzenie jej miało ułatwić przewozy pasażerskie, korzystały z nich bowiem liczne zakłady, w tym kopalnia w Sieniawie i „Izolacja” w Cigacicach. Tabor za niewielką opłatą zapewniło i dostarczyło państwo duńskie. 4 października 1991 r. zarejestrowano spółkę – Lubuska Kolej Regionalna. Po pokonaniu trudności organizacyjnych 16 marca 1992 r. odbył się uroczysty przejazd „Srebrną Strzałą” z Zielonej Góry do Czerwieńska. Skład ten nazywano tak, gdyż jego wagony miały srebrny kolor. Problemy finansowe spowodowały, że pociągi nowego przewoźnika ruszyły w trasę dopiero 23 maja 1993 r. Obszar jego aktywności obejmował 277 kilometrów linii kolejowych z Sulechowa przez Wolsztyn do Nowej Soli i z Zielonej Góry do Sieniawy Lubuskiej. Ponadto w weekendy kursował pociąg dalekobieżny łączący Czerwieńsk z Karpaczem. Ostatecznie wspomniane braki pieniężne doprowadziły 28 czerwca 1994 r. do upadku tej kolei. Decyzję o likwidacji spółki podjął wojewoda Marian Eckert. W ten sposób krótka historia Lubuskiej Kolei Regionalnej dobiegła końca, a jej tabor znalazł się w hutniczych piecach. Znamienne, że proces likwidacji tego przewoźnika trwał znacznie dłużej niż jego działalność, co warto przybliżyć w szerszym zakresie, zważywszy na unikatową, dokumentację przechowywaną w interesującym nas archiwum.

dr hab. Piotr J. Krzyżanowski, prof. AJP

Akademia im. Jakuba z Paradyża w Gorzowie Wielkopolskim

Romowie na Ziemi Lubuskiej i ich wybitni przedstawiciele w regionalnych zbiorach archiwalno-bibliotecznych

Romowie na stałe wpisali się w krajobraz kulturowy Ziemi Lubuskiej po 1945 roku. Szlaki taborowych wędrówek Romów na Ziemi Lubuskiej wytyczały m.in. następujące miejscowości: Nowa Sól, Żagań, Zielona Góra, Gorzów Wielkopolski. Podjęta przez władze państwowe w 1964 roku akcja przymusowego osiedlenia Romów definitywnie przerwała ich wędrówkę. W Gorzowie Wielkopolskim osiedlił się tabor romskiej poetki Bronisławy Wajs-Papuszy oraz jej krewnego Edwarda Dębickiego - wybitnych przedstawicieli społeczności romskiej. Nie można także zapomnieć o Alfredzie Markowskiej zwanej „romską Sandlerową”, która także zamieszkała w Gorzowie. Podczas wystąpienie konferencyjnego zostanie przedstawiona historia Romów na Ziemi Lubuskiej i jej wybitnych przedstawicieli w oparciu o materiały źródłowe pochodzące z archiwów państwowych w Gorzowie Wielkopolskim i Zielonej Górze oraz regionalnych bibliotek.

dr hab. Jarosław Kuczer, prof. UZ
Uniwersytet Zielonogórski

Rola zasobów archiwów europejskich dla badań nad dziejami szlachty Środkowego Nadodrza

Dzieje szlachty Środkowego Nadodrza zaczęły budzić zainteresowanie z końcem lat dziewięćdziesiątych. Pierwsze badania zostały zainicjowane przez Prof. Kazimierza Bartkiewicza, a zespół stanął przed trudną kwestią nie tylko analizy, ale przede wszystkim samą lokalizacją podstawowych źródeł odnoszących się do tematu. W ciągu pierwszej dekady okazało się, iż są one zlokalizowane nie tylko w Zielonej Górze, Wrocławiu, Warszawie czy Poznaniu, ale przede wszystkim w Pradze, Berlinie, Dreźnie, Poczdamie, a sięgnąć należało nawet do rozproszonych zasobów przechowywanych w archiwach francuskich, szwedzkich czy włoskich. Dopiero tak sporządzona mapa pozwoliła na prowadzenie rzetelnych badań nad dziejami szlachty obszaru Środkowego Nadodrza.

ks. dr hab. Robert Kufel

Archiwum Diecezjalne w Zielonej Górze

O roli Archiwum Diecezjalnego w Zielonej Górze w zachowaniu pamięci historycznej

Tematem opracowania jest ukazanie roli Archiwum Diecezjalnego w Zielonej Górze w zachowaniu pamięci historycznej. Tekst rozpoczęto od ogólnego pojęcia pamięci, po czym wyjaśniono, co to jest i na czym polega pamięć historyczna. Następnie opisano historię Archiwum Diecezjalnego i scharakteryzowano jego zasób. Na końcu przedstawiono rolę Archiwum w zachowaniu pamięci historycznej. Opracowanie zamknęła bibliografia zastosowanej literatury.

dr Marcin Maciejewski
Archiwum Uniwersytetu Zielonogórskiego

Archiwum Uniwersytetu Zielonogórskiego świadectwem kultury, tradycji i dorobku naukowego Uniwersytetu oraz jego prawnych poprzedników

Wystąpienie ma na celu zaprezentowanie posiadanego zasobu historycznego znajdującego się w posiadaniu Archiwum Uniwersytetu Zielonogórskiego dotyczącego kultury, tradycji i dorobku naukowego nie tylko Uniwersytetu Zielonogórskiego, ale również prawnych poprzedników UZ, Wyższej Szkoły Pedagogicznej im Tadeusza Kotarbińskiego, Wyższej Szkoły Inżynierskiej im. Jurija Gagarina, Politechniki Zielonogórskiej oraz Wyższej Szkoły Zawodowej Administracji i Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Sulechowie. Archiwum UZ gromadzi i zabezpiecza nie tylko same archiwalia, ale również inne materiały i przedmioty związane z powyższymi uczelniami, jak druki ulotne, materiały ikonograficzne, fotografie, klisze, kasety VHS, insygnia rektorskie itd.

dr Anitta Maksymowicz
Muzeum Ziemi Lubuskiej w Zielonej Górze

Zdjęcia z Kresów, dokumenty z Iranu, pamiątki z Afryki, listy z Syberii... Archiwa rodzinne jako trzon wystawy stałej w MZL „Rok 1945 i pierwsze powojenna lata na Ziemi Lubuskiej”

W 2020 r. w Muzeum Ziemi Lubuskiej w Zielonej Górze otwarto wystawę stałą pn. „Dziedzictwo i współczesność. Zielona Góra – region lubuski”. Jej część pt. „Rok 1945 i pierwsze powojenna lata na Ziemi Lubuskiej” odnosi się do przełomowego momentu w historii regionu – niemal całkowitej wymiany ludności, gdy niemieccy mieszkańcy opuścili swój Heimat, a na ich miejsce przybyli Polacy z różnych stron kraju i świata. Głównym założeniem tej części wystawy było ukazanie tej kluczowej chwili z perspektywy indywidualnych biografii „zwykłych” Lubuszan, czego konsekwencją było oparcie się głównie na zbiorach z archiwów prywatnych i rodzinnych mieszkańców Ziemi Lubuskiej. Proponowane wystąpienie ma na celu ukazanie roli i bogactwa lubuskich zbiorów prywatnych/rodzinnych oraz sposobu ich wykorzystania (udostępniania) w MZL. Współpraca z prywatnymi osobami pozwoliła na dotarcie do szeregu unikalnych jednostkowych źródeł – od ikonograficznych, przez dokumenty migracji, świadectwa represji, po listy czy wspomnienia, etc. Kontakt z blisko setką osób, które użyczyły łącznie kilkaset dokumentów i zdjęć, zaowocował możliwością zaprezentowania tych wyjątkowych zbiorów szerokiej publiczności, a więc niejako „otworzył” domowe archiwa Lubuszan.

Innym typem pozyskanych źródeł są relacje wideo świadków historii – wspomnienia pierwszych osadników we fragmentach prezentowane na wystawie, które w przyszłości mają złożyć się na muzealne archiwum historii mówionej (oral history).

W wystąpieniu zwrócona będzie też uwaga na – typowe dla społeczeństw postmigracyjnych – wątki indywidualnych historii biegnące z różnych miejsc na świecie, a stykające się na Ziemi Lubuskiej po 1945 r. i tłumaczące jej wielokulturowość i wielonarodowość. Podkreślone zostanie, że zbiory archiwów prywatnych/rodzinnych są świadectwem losów nie tylko konkretnych osób czy rodzin, ale stanowią dokumenty pamięci naszego regionu i wcześniejszych małych ojczyzn oraz – szerzej – opowiadają historię kraju i narodu/ów.

dr Joanna Marciniszyn

Archiwum Państwowe w Zielonej Górze

Koperty dowodowe jako cenne źródło informacji o tożsamości mieszkańców Ziemi Lubuskiej. Potencjał metody prozopograficznej w badaniach archiwalnych

Spółeczno-historyczne podejście historyków zmieniło historiografię, czyniąc człowieka twórcą historii. Skutkiem tego był m.in. rozwój metody prozopograficznej, która służy badaniom wybranej grupy społecznej. Celem tej metody jest dokładne opisanie i analiza struktury określonego kręgu społecznego lub całego społeczeństwa oraz stopnia i charakteru zmian wewnątrz analizowanego środowiska. W swoim referacie przedstawię możliwości jakie w badaniach prozopograficznych dają nam tzw. koperty dowodowe, stanowiące zbiór dokumentów przedkładanych przez obywateli w trakcie procedury wyrobienia dowodu osobistego. Dzięki zastosowaniu metody prozopograficznej nad tym konkretnym źródłem archiwalnym, możemy nadać znaczenie bazie (nie zawsze kompletnych) danych dotyczących wybranej populacji (np. mieszkańcom wybranego miasta). W rezultacie możemy otrzymać informacje na temat wzorów postępowania i anomalii w zakresie pochodzenia, wykształcenia, przebiegu kariery i relacji między członkami badanej grupy. Idzie za tym duża wartość merytoryczna w procesie badań nad kształtowaniem tożsamości regionu, której twórcami nie były przecież elity polityczne a zwykli ludzie i ich codzienność, często wyrwana z innego regionu i osadzona na Ziemiach Odzyskanych.

mgr Krzysztof Mazur

Instytut Pamięci Narodowej Oddział w Poznaniu

Nie tylko akta bezpieki. Znaczenie archiwum IPN dla badań nad regionem

Od momentu powstania Instytutu Pamięci Narodowej archiwum tej instytucji kojarzy się przede wszystkim z działalnością organów bezpieczeństwa. Zazwyczaj kolejne powstające monografie czy artykuły naukowe, których autorzy bazują na aktach IPN, opierają się na dokumentach wytworzonych przez służby specjalne PRL. Pracują nad nimi przede wszystkim naukowcy, choć w ostatnich latach ta tendencja się zmienia. W ostatnim czasie do zasobu archiwalnego IPN sięgają przede wszystkim dziennikarze czy regionaliści, którzy starają się skupiać na mniej dotychczas zbadanych zagadnieniach. Celem tego artykułu jest pokazanie, jakim naprawdę potencjałem jest zasób archiwalny IPN, opierający się nie tylko na dokumentach bezpieki, dla badań lokalnych. Przede wszystkim małych miejscowości, które zazwyczaj nie znajdują się w kręgu zainteresowania badaczy. Tym bardziej, że w porównaniu do poprzednich lat, dostęp do zasobu jest o wiele łatwiejszy i nie wymaga korzystania z materiałów papierowych. Najważniejsze z punktu widzenia autora jest pokazanie, że mimo już ponad 26-letniego okresu archiwa IPN są często pomijane w kontekście badań nad „małymi ojczyznami”, w tym przypadku „Ziemią Lubuską”.

dr Aneta Narolska

Muzeum Pogranicza Śląsko-Łużyckiego

Nostalgia Sorauerów. Od indywidualnych wspomnień do kultury pamięci

Celem pracy jest analiza przemian pamięci dawnych niemieckich mieszkańców Żar (Sorau) o stronach ojczystych. Badaniu poddano: 1) materiały wspomnieniowe publikowane na łamach berlińskiego pisma skierowanego do rozproszonej ludności Sorau i Łużyc Dolnych 2) pamiątki cechu strzeleckiego służące kultywowaniu rodzimych zwyczajów i tradycji, przekazane żarskiemu muzeum. „Powrót” pamiątek do dawnego Sorau jest interpretowany jako przejaw pogodzenia się byłych mieszkańców z utratą dawnej ojczyzny, pamiątki jako forma pamięci o wspólnej polsko-niemieckiej przeszłości, Muzeum Pogranicza Śląsko-Łużyckiego jako pośrednik przekazujący wspomnienia Sorauerów innym oraz oddziałujący na społeczne wyobrażenia o przeszłości.

dr hab. Tomasz Nodzyński, prof. UZ
Uniwersytet Zielonogórski

Archiwum „Nadodrza” – zapis pracy opiniotwórczego lubuskiego czasopisma

Wystąpienie będzie oparte na materiałach „Nadodrza” przechowywanych w AP w Zielonej Górze, przedstawi genezę pisma, motywy i cele przyświecające zespołowi redakcyjnemu, w tym szczególnie jego pojmowanie roli regionalizmu lubuskiego.

dr hab. Beata Orłowska, prof. AJP

Akademia im. Jakuba z Paradyża w Gorzowie Wielkopolskim

Rodzinna historia mówiona jako forma pedagogiki pamięci

Celem wystąpienia jest próba ukazania roli i znaczenia rodzinnej historii mówionej. Choć jest jedną z najprostszych form pedagogiki pamięci, to jej rola jest często marginalizowana. Przedstawiciele kolejnych pokoleń powinni nauczyć się wykorzystywać rodzinną historię mówioną do poznania historii własnej rodziny. dodatkowo archiwum jako miejsce wsparcia jest ważnym ogniwem w procesie realizacji założeń pedagogiki pamięci.

dr Grzegorz Ostrowski

Archiwum Państwowe w Zielonej Górze

Serwis Szukajwarchiwach.gov.pl jako baza danych w badaniach naukowych i genealogicznych

Portal Szukajwarchiwach.gov.pl, to platforma na której zostały udostępnione do przeglądania elektroniczne inwentarze zasobów archiwalnych Archiwów Państwowych oraz innych instytucji kultury. Obecnie w serwisie udostępniono informacje o zasobach 117 instytucji w postaci ponad 16 milionów opisów jednostek oraz 75 milionów skanów. Baza danych nieustannie powiększa się o kolejne akta przekazywane z urzędów oraz materiały instytucji, które zdecydowały się połączyć z serwisem i udostępnić informacje o własnych zasobach. Corocznie na portal Szukajwarchiwach.gov.pl wgrywane są setki tysięcy kopii cyfrowych, a także indeksów osobowych. Powiększające się zbiory danych w połączeniu z dostępnymi na rynku innymi serwisami prowadzonymi przez stowarzyszenia oraz grupy entuzjastów genealogii pozwalają nierzadko na przeprowadzenie kompletnych badań swoich przodków bez wychodzenia z domu. Zwiększająca się dostępność źródeł umożliwia prowadzenie poszukiwań nawet niedoświadczonym użytkownikom. Archiwa Państwowe oraz użytkownicy poprzez sporządzanie dokładniejszych opisów i indeksów, udostępnionych na portalu, skanów dokumentów, przyczyniają się także do rozwoju bazy danych.

dr Magdalena Pokrzyńska
Uniwersytet Zielonogórski

Człowiek i jego epoka. Analiza prywatnego archiwum Sylwestra Kowalskiego

Wystąpienie będzie stanowić prezentację schedy pozostawionej po Sylwestrze Kowalskim (1929-2021): kolekcji klisz, dokumentów osobistych i innych artefaktów. Analiza będzie ukierunkowana na ukazanie wielowymiarowego „wplątania” tytułowej postaci w społeczno-kulturowy kontekst strukturalny.

dr Alina Polak-Woźniak

Muzeum Ziemi Lubuskiej w Zielonej Górze

Elity społeczne Zielonej Góry w świetle archiwaliów z zasobów Muzeum Ziemi Lubuskiej

Celem wystąpienia jest wskazanie kilku przedstawicieli elit społecznych Zielonej Góry (artystycznych, politycznych, naukowych, społecznikowskich itp.) na podstawie dokumentacji przechowywanej w różnych działach Muzeum Ziemi Lubuskiej, może być to np. Klem Felchnerowski, Jan Muszyński, Grzegorz Zarugiewicz. Zaprezentowany zostanie opis ogólny zasobu archiwalnego MZL.

dr Piotr Prusinowski

Wojewódzka i Miejska Biblioteka Publiczna im. Cypriana Norwida w Zielonej Górze

Zachować pamięć o najbardziej ulotnej ze sztuk... Dokumentacja artystyczna spektakli w zbiorach archiwalnych Lubuskiego Teatru w Zielonej Górze

Działalność Lubuskiego Teatru w Zielonej Górze została oficjalnie zainaugurowana 24 listopada 1951 roku premierą Fredrowskiej Zemsty w reżyserii Róży Gelli-Czerskiej (choć sam budynek, znany niegdyś jako Stadthalle bądź Stadttheater, wzniesiono w niegdysiejszym Grünbergu już dwie dekady wcześniej). Dokumentacja artystyczna tego spektaklu należy do najstarszych, jakie można znaleźć w zbiorach archiwalnych instytucji, która od ponad 70 lat funkcjonuje w obrębie ziem polskich. Od tamtego czasu do chwili obecnej na zielonogórskiej scenie zrealizowano kilkaset premier. Teatr jest ze swojej natury sztuką ulotną, do poszczególnych przedstawień nie da się wracać w nieograniczonym przedziale czasowym, jak ma to miejsce w przypadku książek czy filmów. Pamięć o spektaklach pozostaje mimo wszystko zapisana w scenariuszach, programach, fotografiach, plakatach, afiszach, projektach scenografii i kostiumów, recenzjach i artykułach prasowych, a w przypadku nowszych spektakli także w rejestracjach wideo. Dzięki pracy teatralnych archiwistów wszystkie te materiały stanowią cenne źródła wiedzy na temat dziejów i osiągnięć zielonogórskiej Melpomeny. Dają również pewne wyobrażenie o artystycznym kształcie każdego z tych wydarzeń, upamiętniając i w jakimś sensie „unieśmiertelniając” dzieła, których sceniczny żywot nigdy nie trwa wiecznie.

dr hab. Marta Ruszczyńska, prof. UZ
Uniwersytet Zielonogórski

Kryminał na łamach „Gazety Zielonogórskiej”

W referacie podejmuję próbę analizy powieści kryminalnych obecnych na łamach „Gazety Zielonogórskiej” w latach 50. i 60. ubiegłego wieku, które do tej pory nie były przedmiotem badań. Skupiam się na interpretacji tekstów beletrystycznych w świetle obowiązującej wówczas formuły powieści „milicyjnej” oraz próbuję odpowiedzieć na pytanie, w jakim zakresie „Gazeta Zielonogórska” stawała się swoistym kanałem promocji tego gatunku. Jednocześnie, jak pokazały to już ustalenia wstępne, kryminały te wykazują związek z niektórymi reportażami na temat przestępczości i zbrodni, jakie zostały wówczas opublikowane w dzienniku. Tego rodzaju koincydencja pozwala zaryzykować tezę, iż w kontekście zbrodni, także tej realnej, dałoby się odczytać nie tylko „kryminalny” obraz regionu.

dr hab. Dariusz Rymar, prof. AJP
Archiwum Państwowe w Gorzowie Wielkopolskim

Archiwum Państwowe w Gorzowie Wielkopolskim jako depozytariusz pamięci osób fizycznych

W artykule zaprezentowano działania Archiwum Państwowego w Gorzowie Wielkopolskim w zakresie przejmowania materiałów archiwalnych od osób fizycznych. Zgodnie z obowiązującą ustawą o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach z 14 lipca 1983 r. materiały stanowiące własność osób fizycznych należą do nieewidencjonowanego niepaństwowego zasobu archiwalnego. Mogą stać się własnością państwa w drodze darowizny albo zakupu. Takie też działania opisano z lat 2010–2025, kiedy w zasobie Archiwum Państwowego w Gorzowie Wielkopolskim znalazło się 419 j.a. (5,12 m.b.) dokumentacji ze zbiorów prywatnych. Znajdują się wśród nich np. niezwykle cenna spuścizna prof. Stanisława Kirkora (1905–1963), dokumenty legionisty Artura Saturn-Błażewicza (1896–1977), a także lotnika 301 Dywizjonu Bombowego odznaczonego VM kpt. obs. Jana Wiłkojcia (1907–1996). W zbiorach tych znalazły się także listy do rodzin pisane z zesłania na Syberię oraz z niemieckich obozów koncentracyjnych z okresu II wojny światowej. Przejmowanie materiałów z rąk prywatnych zapoczątkowane dopiero w roku 2010 stało się codziennością Archiwum Państwowego w Gorzowie Wielkopolskim.

dr Krystian Saja
Uniwersytet Zielonogórski

Ziemia Lubuska w propagandzie Polskich Kronik Filmowych z lat 1945-1956

Filmowe archiwalia zawarte w Polskich Kronikach Filmowych z lat 1945-1956 stanowią znakomitą przestrzeń badawczą dla historyków regionu lubuskiego. Zawarty w nich propagandowy charakter ukazywania Ziemi Odzyskanych to doskonałe świadectwo przemian, jakie zachodziły w społeczeństwie polskim po drugiej wojnie światowej. Ziemia Lubuska była w tym jednym z kluczowych miejsc na mapie nowej zachodniej Polski, gdyż ukazywana była jako ziemia „mlekiem i miodem płynąca” o doskonałej infrastrukturze, pięknych domach oraz żyznej ziemi. Kojarzona była ponadto z Piastami, co miało stanowić o jej polskim rodowodzie. W proponowanym wystąpieniu zaprezentuję najważniejsze Kroniki, omawiając je pod kątem propagandy początku PRL-u.

dr Dorota Szagun
Uniwersytet Zielonogórski

Geranium Katarzyny Grabias-Banaszewskiej jako literackie aktywowanie pamięci zbiorowej przesiedleńców. Z perspektywy lingwistyki pamięci

Opowiadania z cyklu *Geranium* Katarzyny Grabias-Banaszewskiej są rodzajem literatury niefikcjonalnej, osadzonej w konkretnej przestrzeni i doświadczeniu określonych osób, co w oczywisty sposób generuje zainteresowanie zagadnieniami pamięci zbiorowej. Literatura jako nośnik pamięci może być tej pamięci zarówno tekstową i językową konceptualizacją, stając się swoistym literackim archiwum pamięci świadków o tożsamości przesiedleńczej i historii rodzinnej regionu, jak i świadectwem pamięci i niepamięci o miejscu utraconym, (od)zyskanym.

W analizie tekstu z perspektywy lingwistyki pamięci interesująca jest pamięć podmiotowa bohaterów i jej tekstowe reprezentacje, asercje o pamięci i pamiętaniu oraz przestrzenie niepamięci.

prof. dr hab. Grażyna Barbara Szewczyk
Uniwersytet Warszawski

Spuścizna niemieckiego pisarza, poety i historyka literatury Eberharda Hilschera w Muzeum Regionalnym w Świebodzinie i w prywatnym archiwum

Urodzony w 1927 roku w Świebodzinie Eberhard Hilscher, autor powieści, opowiadań, esejów i monografii zmarł w 2005 roku w Berlinie. Jego utwory nawiązujące do lat świebodzińskiego dzieciństwa odkryto i przełożono na język polski dopiero po jego śmierci. Zbiory biblioteczne zdeponowane zostały zgodnie z wolą pisarza w Muzeum Regionalnym w Świebodzinie, na miejscowym cmentarzu znajduje się również jego grób. Należy przy tym podkreślić, iż archiwa prywatne w regionie, w Polsce i w Berlinie (autorka wystąpienia zachowała wiele listów pisarza i jego żony Uty) pozwalają współczesnemu badaczowi odczytywać fragmenty bogatego dorobku Hilschera z różnych perspektyw. Po pierwsze, wędrując drogą jego wspomnień łączących go z krajobrazem rodzinnego miasta, poznajemy przeżycia młodości pisarza, jego fascynacje i krąg przyjaciół. Po drugie archiwa umożliwiają zrekonstruowanie sieci jego kontaktów nie tylko z mieszkańcami Świebodzina, ale także z wieloma wybitnymi Polakami, ludźmi nauki i kultury, z którymi pozostawał w korespondencji do końca swojego życia. Po trzecie przywracając pamięć wybitnemu twórcy i honorowemu obywatelowi miasta Świebodzina, sięgamy do jego, wciąż słabo spopularyzowanych tekstów, poszukując w nich aktualnych przesłań i przyczyniając się do wzbogacenia wiedzy o kulturze regionu o nowe tematy i aspekty .

W moim wystąpieniu opowiem o spotkaniach z Hilscherem i jego żoną, o rozmowach towarzyszących mojej pracy nad przekładem „Świebodzińskich opowieści” pisarza, zacytuję też fragmenty jego listów i przedstawię krótko stan badań nad jego spuścizną w regionie i w Polsce.

dr Małgorzata Szymczak
Uniwersytet Zielonogórski

Oferta edukacyjna archiwów i możliwości jej adaptacji w edukacji historycznej

Celem artykułu jest przegląd oferty archiwów skierowanej do uczniów szkół podstawowych i ponadpodstawowych oraz ich ocena pod kątem dostosowania do obowiązującej podstawy programowej. Lekcje archiwalne, warsztaty, szkolenia znajdują się w ofertach niemal wszystkich placówek archiwalnych w Polsce i z założenia mają wspomagać edukację szkolną. Artykuł jest próbą odpowiedzi na pytanie na ile ta oferta jest powiązana z obowiązującą podstawą programową i aktualnymi potrzebami szkoły.

mgr Magdalena Turska

Wojewódzka i Miejska Biblioteka Publiczna im. Zbigniewa Herberta

Analiza „Arsenału Gorzowskiego” jako archiwalnego już czasopisma regionalnego i kulturotwórczego

Czasopismo „Arsenał Gorzowski” miało ogromny wpływ na rozwój lokalnego środowiska literackiego, oferując przestrzeń dla debiutujących twórców, a także promując twórczość związanych z Gorzowem autorów. Wykład będzie miał na celu zbadanie roli tego pisma w kontekście literackim i kulturalnym Gorzowa Wielkopolskiego, z naciskiem na metaforę „Zbrojowni” jako przestrzeni siły literackiej miasta. Celem wystąpienia będzie ukazanie, jak „Arsenał Gorzowski” stał się kluczową platformą dla twórców i intelektualistów z Gorzowa oraz województwa gorzowskiego, wpływając na rozwój literatury regionalnej, a także szerzej – na kulturę polską. Zostaną przeanalizowane treści publikowane na łamach pisma oraz ich odbiór w kontekście historycznym i literackim. Omówione zostanie również znaczenie recenzji literackich, debiutów oraz analiz krytycznych publikowanych na łamach „Arsenału Gorzowskiego” w kontekście kształtowania literackiego krajobrazu miasta. Proponowana w referacie metodologia będzie bazować na analizie zawartości merytorycznej pisma oraz kontekstu społeczno-kulturalnego, w jakim powstawało.

dr hab. Krzysztof Wasilewski, prof. PK

Politechnika Koszalińska

Cyfryzacja dziedzictwa Ziemi Lubuskiej - uwarunkowania teoretyczne i praktyczne

W ostatnich latach powstaje coraz więcej projektów polegających na digitalizacji wybranych elementów dziedzictwa regionalnego, w tym zwłaszcza dokumentów, prasy, książek czy fotografii. Jest to jeden z przejawów tzw. cyfrowego przełomu w naukach humanistycznych i społecznych. Jednocześnie rośnie liczba podmiotów, które zajmują się zachowaniem dziedzictwa – obok archiwów, muzeów czy bibliotek, dołączają do tego grona także stowarzyszenia społeczne, a nawet osoby indywidualne. Odrębnym zagadnieniem jest powstawanie i zachowywanie materiałów born-digital, a więc istniejących wyłącznie w formie cyfrowej.

Cyfryzacja dziedzictwa oferuje szanse na zachowanie tych materiałów, które do tej pory znajdowały się poza zainteresowaniem oficjalnych instytucji. Co więcej, w przypadku regionów peryferyjnych, takich jak Ziemia Lubuska, umożliwia upodmiotowienie dziedzictwa kulturowego i jego rzeczywiste udostępnienie szerokiemu gronu odbiorców.

Celem wystąpienia będzie zatem wskazanie praktycznych i teoretycznych uwarunkowań związanych z postępującym procesem cyfryzacji dziedzictwa regionalnego, ze szczególnym uwzględnieniem dziedzictwa Ziemi Lubuskiej. Wystąpienie będzie opierało się na wynikach badań prowadzonych przez Laboratorium Humanistyki Cyfrowej i Nowych Mediów na Wydziale Humanistycznym Politechniki Koszalińskiej.

Znaczące marginalia – z osobistego archiwum Janusza Koniusza

Archiwum prywatne Janusza Koniusza (1934-2017), pisarza przez dekady współtworzącego życie literackie Ziemi Lubuskiej, obejmuje materiały, które dopiero czekają na opracowanie i – jeśli będzie taka wola spadkobierców – udostępnienie dla postronnych. W tym przypadku termin „archiwum” ma znaczenie przede wszystkim metaforyczne, odnosi się do rzeczy niemających nadrzędnego porządku ani w żaden sposób zinstytucjonalizowanego charakteru. To rzeczy obecnie o statusie pamiątek rodzinnych, ale są wśród nich i dokumenty, które mogłyby pełnić też inne funkcje. Na przykładzie materiałów użyczonych autorce artykułu przez Donatę Wolską, córkę Koniusza, stanowiących zaledwie fragment osobistych zbiorów literata, zostaje wskazany potencjał tego typu dokumentów dla badań nad biografią i twórczością pisarza oraz jego rolą w życiu literackim nie tylko regionu. Fotografie, wycinki prasowe, korespondencja, prywatne zapiski itp. mogą okazać się cennym źródłem m.in. dla literaturoznawców, historyków, regionalistów, ponadto jest to materiał do przyczynku biograficznego. Zarówno to, co pisarz z rozmysłem kolekcjonował, jak i jego rozmaite dokumenty, materiały ikonograficzne, odręczne notatki są „znaczącymi marginaliami”, bowiem ujawniają obszary ważne dla poety (jak rodzinny Sosnowiec), a także mogą dopowiedzieć, jak wyglądał sam proces twórczy. Koniusz przez lata cyzelował swoje wiersze, dążąc do nienagannej formy, tymczasem odręczne zapiski są śladem wahań, w nich poeta niejako „na gorąco” próbował uchwycić refleksje nad dookolnym światem. Rozważania nad osobistymi marginaliami wpisują się w humanistyczny dyskurs o rzeczach. Rzeczy prywatne, eksponujące podmiotowość właściciela, są znakiem jednostkowej historii, równocześnie wskazującym na szereg relacji z innymi ludźmi, a refleksja nad zostawionymi artefaktami staje się znakiem pamięci. To konkretne osobiste archiwum stanowi też przykład zbioru, którego dalszy los wymaga namysłu. Otwartym zostaje pytanie o przechowanie depozytu – o to, jak zająć się spuścizną pisarza i która instytucja, w jakim zakresie i na jakich zasadach mogłaby podjąć się jej zarchiwizowania i digitalizacji.

dr hab. Katarzyna Węgorowska, prof. UZ
Uniwersytet Zielonogórski

Spuścizna Regionu Kozła w archiwum Pracowni Dziedzictwa Ludowego i Tradycji Regionalnych Uniwersytetu Zielonogórskiego

Koziół weselny (biały) i koziół ślubny (czarny) to dwa unikatowe instrumenty ludowe specyficzne jedynie dla, usytuowanego na pograniczu Wielkopolski i Ziemi Lubuskiej, Regionu Kozła.

Celem niniejszego wystąpienia będzie zatem przybliżenie kulturowych świadectw reprezentatywnych dla owego obszaru, archiwizowanych w Pracowni Dziedzictwa Ludowego i Tradycji Regionalnych Uniwersytetu Zielonogórskiego. Zgodnie z "Konwencją UNESCO z 2003 roku w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego" wpisują się one w nurt "ocalania od zapomnienia", a także archiwizowanie, identyfikowanie, dokumentowanie, badanie, zachowanie, zabezpieczenie, promowanie i przekazywanie następnym pokoleniom tradycyjnego dziedzictwa.

Przedmiotem refleksji staną się zatem desygnaty współtworzące kozła weselnego (białego) i kozła ślubnego (czarnego). Uzupełnią je uwagi dotyczące, tworzących te instrumenty i grających na nich, koźlarzy. Dopełnieniem rozważań będą też sugestie odnośnie do przechowywanych w Pracowni publikacji, w tym przewodników turystycznych i folderów, oddających specyfikę wielkopolsko-lubuskiego regionu.

dr hab. Anna Wojciechowska, prof. UZ
Uniwersytet Zielonogórski

„Nadodrze” jako świadectwo budowania tożsamości regionu (perspektywa językoznawcza)

Przedmiotem analiz jest czasopismo społeczno-kulturalne „Nadodrze” w początkowym okresie funkcjonowania (materiał badawczy pochodzi głównie z przełomu lat 50. i 60. XX wieku). Przyjęcie perspektywy językoznawczej pozwala pokazać, w jaki sposób, tj. dzięki jakim zabiegom językowym, „Nadodrze” przyczyniało się do integracji mieszkańców tzw. Ziemi Odzyskanych i uczestniczyło w kształtowaniu nowej regionalnej wspólnoty.